

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת השלושים

בלק (חשל"א)

המשל השני

כ"ג יד-כד

הערה: להשוואה בין שלשת המשלים הראשונים עיין גליון בלק חשט"ו, למשל השני עיין גם גליון חשכ"ו.

א. שאלה כללית: החוקר מ.מ. קאליש בספרו (באנגלית) 'נבואות בלק' (לונדון 1877) מקדים למשל השני:

"המשל השני הוא נגוד גמול למשל הראשון, הראשון כל רוחו - שלום, השני מלחמה. הראשון מתאר בעלות שקטה השני - מאבק קשה..." והוא הולך ומונה צמדי נגודים בין שני המשלים.

(1) מה הם הנגודים הנראים לך בין שני המשלים. הוכח דבריו מתוך פסוקי המשלים.

(2) מה ההבדל בהתייחסות לבלק בשני המשלים.

(3) לפי קאליש לא רק מבהיל בלעם את בלק בתאור גדולת ישראל וגבורתו אלא גם מלמדו לקח בהראותו מה בין ישראל לבין בלק ובמה זכו לגדולתם וגבורתם. היכן נרמז כל זה בפסוקים?

ב. י"ז ויאמר לו בלק: מה דבר ה'?

י"ח וישא משלו ויאמר: קום בלק ושמע, האזינה אלי בנו צפור.

במדבר רבה פרשה כ (כ')

(י"ז) "ויאמר לו בלק מה דבר ה'", שראה שאינו ברשות עצמו לומר מה שהיה רוצה, ישב לו והיה משחק בו.

כיון שראה בלעם שהיה משחק, אמר לו בלעם: "עמוד! אין אתה רשאי לישוב - ודברי המקום נאמרים!" - "קום בלק ושמע האזינה עדי בנו צפור."

רש"י דה מה דבר ה' :

לשון צחוק הוא זה, כלומר: אינך ברשוחך.

רש"י ר"ה קום בלק:

כיון שראהו מצחק בו נחכוון לצערו. "עמוד על רגליך! אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום".

- * (1) מניין שהשאלה "מה דבר ה'" היא שאלה של לעג, ולמה לא יפרשו איתה כשאלה ממש מתוך רצונו לדעת?
- (2) מהיכן במקרא יש להביא ראיה לכך שאף אומות העולם ידעו, שאין רשאי לישב בשעה שדברי ה' נאמרים?
- ** (3) מה ראה רש"י לסטות ממקורו ולומר "ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום" במקום "ודברי המקום נאמרים".
- (4) מניין למדרש, שאחרי שאמר לו בלק "מה דבר ה'" ישב לו?

ג. י. לא: איש אל ויכזב
ובן אדם ויתנחם

רשב"ם ד"ה לא איש אל: אינו איש לחזור מברכתו בשעה מועסת כזו, שהרי לא פשעו אחר הברכה שברכתי אותם היום.
** מה קשה לו בפסוקנו?

ד. י"ט שהוא אמר ולא יעשה
ודבר ולא יקימנה

במדבר רבה כ' (כ')

"לא איש אל ויכזב" - אינו כבשר ודם. בשר ודם קונה אוהבים, מוצא אחרים יפים מהם. כופר בראשונים; והוא אינו כן, אי אפשר לו לשוב משבועת האבות הראשונים.
"הוא אמר ולא יעשה" - אומר להביא עליהם רעות - אם עשו תשובה הוא מבטל. את מוצא כתוב בתורה (שמות כ"ב י"ט) "זובח לאלוהים יחרם" ועשו את העגל והיו ראויין לכליה, והייתי סבור לקללן ולהכחידן, ומעט עשו תשובה - ובטל (שמות ל"ב י"ד) "וינחם ה' על הרעה", וכן במקומות הרבה...

1. במה סוטה המדרש בפרוש פסוקנו מפרשו של מקרא?
2. * מה הצריכו לדרוש את הפסוק בנגוד לפשוטו?

ר. שאלות בראב"ע

- (1) י"ט ד"ה ודבר דברה
מה הקשר בפסוקנו שהצריכו להוסיף כאן מלת "דברה"?
- (2) י"ט ד"ה וברך: פעל עבר והטעם: וה' ברך ברכה ולא אשיבנה.
(א) מה ראה לומר שהוא פעל עבר, וכי יש אפשרות שלא לפרשו כפעל עבר?
(ב) מה ראה להוסיף מלת "ברכה" שאינה בפסוק?
- (3) כ"א ד"ה לא הביט אין: לפי דעתי כי מזה המלה למד בלק לשלוח נשי מואב במחנה ישראל. והטעם כי אין ה' כבן אדם שיתנחם, כי לא ראה אף בישראל.
והנה אם יהיה בהם און, לא יקום דבר ה', כי כל דבריו הם על חנאי... וכן הנביא אומר (ירמיהו פרק י"ח) "רגע אדבר", וזה טעם "בדבר בלעם" (במדבר ל"א ט"ז).
- * (א) מהו הקשי שרצה ראב"ע לישב בדבריו.
- * (ב) הסבר את דבריו האחרונים המסומנים בקו.
- (ג) מהי ראיתו מירמיהו י"ח?
- * (ד) הבא ראיה מן המקרא למה שאמר בראב"ע כי כל דבריו על חנאי.

ה. כ"א לא הביט און ביעקב
ולא ראה עמל בישראל

- (1) תרגום אונקלוס: אסתכלית ליח פלחי גלולין בדבית יעקב ואף לא עבדי לאות שקר בישראל.
(א) מי הנושא של "לא הביט" לדעת תרגום אונקלוס?
(ב) למה הסב מקומה של מלת השלילה מן הנשוא הביט אל המושאים "און" ו"עמל"?
- (2) שד"ל: אין הקב"ה יושב ורואה שאחרים יעשו חמס לישראל, אבל ה' אלוהיו הוא חמיר עמו להצילו מכל רע והוא מקבל בקרב ישראל חרועת מלך, שהם מודים ומשבחים לו כשהוא מצילם מן הצרה כמו שמריעים בחצוצרות וקול שופר לכבוד המלך כשהוא חוזר בשלום אחרי הכותו את האויב.
(א) השווה פרושו של שד"ל לפרושו של הראב"ע שהובאו בשאלה ד3. מה ההבדל ביניהם?
(ב) איזה משני הפרושים נראה בעיניך קרוב יותר לפשוטו של מקרא בהחשב עם ההקשר?
(3) ר' וולף היידנהיים: הבנת המקרא:
"לא הביט" – לא ראה בהם הקב"ה און או עמל, כי אינם בהם. ולשון בני אדם הוא כשאדם נקי אומרים עליו הבריות: "אין בריה יכולה לראות בפלוני שום דופי".
(א) מפני איזו אי הבנה רצה למנענו?
(ב) האם מסכים הוא עם אחד הפרושים שראינו (ת"א, ראב"ע שד"ל) או בחר לו דרך רביעית?